Õiguskantsler

Teie 17.02.2017 nr

Meie 16.03.2017 nr 6-1/170250/1701178

Töölepingu alusel töötamise tingimus madalapalgaliste tagasimakse regulatsioonis

Lugupeetud avaldaja

Pöördusite õiguskantsleri poole küsimusega, miks tekib tööturuteenuste ja -toetuste seaduse (kuni 31.12.2016 kehtinud redaktsioonis) alusel õigus madalapalgalise tagasimaksele töölepingu alusel töötaval inimesel, võlaõigusliku lepingu alusel töötamine aga arvesse ei lähe.

Analüüsisin Teie küsimust ja jõudsin järeldusele, et selline tingimus ei vasta paraku kaasaja oludele, ent seda ei saa siiski pidada põhiseadusvastaseks.

Põhiseadusest ei saa tuletada riigi kohustust luua süsteem madalapalgaliste tagasimakseks. Tegemist ei ole riigi abiga kõigi puudust kannatavate inimeste elujärje parandamiseks. Sel põhjusel on Riigikogu üsna vaba kindlaks määrama, kellel ja mis tingimustel tagasimaksele õigus tekib.

Tingimus, mille järgi antakse tagasimakse näol toetust vaid töölepingu alusel või avalikus teenistuses töötavale inimesele, jätab toetusest ilma need, kes töötavad võlaõigusliku lepingu alusel. Kuna tagasimakse on mõeldud üldjuhul vaid täistööajaga töötavatele inimestele,[1] võib eeldada, et Riigikogu eesmärk on toetada inimesi, kes vaatamata enda täielikule rakendamisele teenivad siiski madalat palka.

Mis põhjusel saavad võlaõigusliku lepingu alusel töötavad inimesed väikest tasu, on keeruline välja selgitada. Võlaõigusliku lepingu pooled ei pea töömahtu tundide lõikes kokku leppima. Seetõttu ei saa võlaõiguslikke lepinguid automaatselt liigitada täistööajaga ja osalise tööajaga lepinguteks. Töötamise registri kaudu teavitatakse riiki vaid võlaõigusliku lepingu jõustumise ja lõppemise ajast. Seega puudub riigil praegu võimalus välja selgitada, millistel juhtudel on võlaõigusliku lepingu alusel töötamine võrreldav täistööajaga töölepingu alusel töötamisega ja millistel juhtudel on väike tasu tingitud vähesest töömahust.

Eraldiseisev küsimus on aga see, et mõnikord on töösuhe vormistatud võlaõigusliku lepinguna, kuigi sisult on tegemist töölepinguga. Kas tegelikult on tegemist töölepingulise suhtega või mitte, ei mõjuta lepingu pealkiri, vaid seda tuleb igal üksikul juhul eraldi hinnata töölepingu seaduse alusel. Riigikohus on andnud selles küsimuses mitmeid juhtnööre. Muu hulgas on

[1] Erand kehtib vähenenud töövõimega inimestele, kellelt ei saa täistööajaga töötamist oodata.

Riigikohus märkinud, et eelkõige tuleb kindlaks teha, kas ja mis määral on poolte vahel alluvusvahekord: kas tööandjal on õigus korraldada tööprotsessi, anda töötajale juhiseid ja kontrollida tööd ning kas töötaja on kohustatud alluma tööandja korraldustele, juhistele ja töökorrale.[2] Need tunnused viitavad töölepingu olemasolule. Seejuures sätestab töölepingu seadus töötaja kaitse eesmärgil eelduse, mille alusel loetakse leping, mille puhul teeb üks isik teisele tasu eest tööd, seni töölepinguks, kuni ei ole tõendatud vastupidist.

Kahtluse korral, et tegemist on töösuhtega, mis on vaid vormistatud käsundus-, töövõtu- või muu võlaõigusliku lepinguga, on võimalik pöörduda töövaidluskomisjoni või kohtu poole töösuhte tuvastamise nõudega. Töövaidluskomisjoni pöördumine on tasuta ega vaja esindaja olemasolu. Kui töövaidluskomisjon tuvastab, et tegemist on tõepoolest töösuhtega, on tal õigus muuta töötamise registri andmeid (lepingu liiki). Nendele andmetele tuginedes on võimalik uuesti pöörduda Maksu- ja Tolliameti poole. Maksu- ja Tolliamet teeb otsuse madalapalgaliste tagasimakse kohta töötamise registri andmetele tuginedes.

Kuigi üldjuhul tuleb tulumaksutagastust taotleda koos tuludeklaratsiooniga kuni 31. märtsini, on Maksu- ja Tolliametil võimalik võtta taotlusi vastu veel kuni kuue kuu jooksul, kui hilinemiseks on mõjuv põhjus. Näiteks võib selliseks mõjuvaks põhjuseks olla asjaolu, et töötamise registri andmed on muutnud töövaidluskomisjoni või kohtu otsuse tulemusel.

Selgitan veel, et madalapalgaliste tagasimakse regulatsioon tunnistati eelmise aasta lõpus vastu võetud maksuseaduste muudatustega kehtetuks. Seega langeb kuue kalendrikuu tingimuse küsimus järgmisest aastast üldse ära, kuna edaspidi madalapalgaliste tagasimakset enam taotleda ei saa.

Loodetavasti on Teil nendest selgitustest abi.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Teadmiseks: Riigikogu sotsiaalkomisjon (ilma isikuandmeteta)

Angelika Sarapuu 693 8427
Angelika.Sarapuu@oiguskantsler.ee

[2] Vt nt Riigikohtu otsust asjas nr 3-2-1-41-11, p 14.